

AHMAD A'ZAM

ODAMOVIGA UCHYOQLAMA QARASH

Turkum novella

1. SURATI

Bu odam juda toza yuradi.

Bu odam juda ozoda kiyinadi.

Bu odam juda chiroyli sozlaydi, gapidan adashmaydi va hech qachon o'zini yo'qotib qoymaydi.

Bu odamni ko'rganda beixtiyor o'zingizning chang-chungga belanib, terlab-pishib yurishingizni, shimingiz dazmollanmay, ko'ylagingiz yoqasi notoza ekanligini oylaysiz (aslida hech biri shunday emas, lekin sizga shunday tuyulaveradi) va shu zahoti, uyasidan qulab tushgan polaponlardek, xayolingizga lop etib kelib qolgan shu kuydi-pishdi oylaringizning ham betartib, uzuq-yuluq hamda chala ekanligini anglab, dovdirab turaverasiz — bu odamning qarashlari uning naqadar muzayyan va ravon mushohada qilishini ko'z-ko'z qiladi.

Bu odam juda batartib oylaydi — oylashda uning o'z tartibi bor.

Bu odam yana ko'p yo'llardan yura oladi — uning yuradigan o'z yo'llari bor.

Bu odam yana tillari osmonni yalagan olovlar ichidan kuymay chiqib kelaveradi.

Bu odam yana to'lqinlari ko'kka sapchigan suvlar ustidan botmay yuraveradn.

Bu odam parrixta musichalarning ham konglini topadi.

Bu odam kulcha bo'lib turgan ilonlarning ham tilini biladi.

Bu odam ta'gin o'layotgan dostga iljayib qaraydi, Bu odam ta'gin tish qayragan dushmanga kulib boqadi.

yana... bu odam botayotgan oftobning qontalash barkashiga qaragancha, o'gzini katta ochib, "hay-yiy" degan tovush chiqaryab, bamaylixotir esnaydi; esnoqdan badani yayrab, ko'zlariga yosh chiqib ketadi.

Bu odamni tabiat yarlaqagan — uning

zaxa emagan shaftoliday,

tish tegmagan jonoqi olmaday,

qol tegmagan hurkak siynaday,

onasi, yo'q, ro'zgor o'pmagan bokira qizday toza, ozoda, hali unniqmagan, hali dunyo kormagan,

dunyodagi vijdonlar ichida eng chiroylisi boʻlmish vijdoni bor!

Bu vijdonni u har qanday koʻzdan asraydi; hech kimga bermaydi, korsatmaydi.

Bu vijdonni u shamollar tegmaydigan, suvlar oʻtmaydigan, olovlar yalamaydigan, nigohlar tushmaydigan qilib oʻrab-chirmab, konglining tubiga bekitib qoʻygan va badanini vijdonining ustida pilla qilib oʻrab olgan.

Qachon pilla ichidagi ğumbak kapalakka aylanib, pillani teshib chiqadi va qanaqa tuxum qoʻyadi —buni bilolmaymiz.

Bu odam esa savolga javob qilmaydi: u iljayganicha konglingizning ochiq eshigidan otib, toxtamay, nariyoğidan chiqib ketaveradi.

2. SIYRATI

Bu odam yana ustidan qulflab otiradi.

Siz bilan bizga — ustidan qulflamaydigai odamlarga uyda oʻtirganimizda qulfning keragi yoʻq: odam bor uyga doʻst kelishi, qoʻshni kirishi mumkin; dushman esa uyimizga kelmaydi, u katta yoʻlda oyoğimizdan chaladi.

Oʻz uyida ustidan qulflab oʻtiradigan bu odam esa doʻstdan yo, deylik, oʻğridan qoʻrqmaydi, egali uydan oʻğri qoʻrqadi — u ham oʻzini toʻğrilarga korsatmaslik payida boʻladi; bu odam dunyodan hadik oladi: u tashqaridagi olam kirib keladigan eshikka qulf urib, tağin dunyo uyimga kirib-netib qolmasin, deb hushyor oʻtiradi.

Mayli, deylik — uy oʻziniki boʻlganidan keyin, bilganini qilmaydimi?

Lekin bu odam koʻchaga chiqqanda ham oftobga, havoga, qushlar sayroğiga, koʻchaning oʻziga, koʻchadagi odamlarga, odamlarning bergan salomiga ham hadik bilan, tağin konglinga kirib ketmasin deb juda hushyor saraydi.

Bunisiga ham mayli, deylik — koʻchadagi odamni sen nega bunaqa... oʻzingdan-oʻzing xavfsirab yuribsan, deb qisti-bastiga ololmaymiz.

Lekin bu odam oʻzining konglidan ham shubha qiladi — yopiray, biron soʻz, biron fikr, biron beboshvoq hayajon chiqib ketmasin, deb konglini ham qulflab yuradi: oʻğziga mahkam, odamlar bilan gaplashmaslik chorasini qilolmasa, noiloj, oʻğzini ochmay soʻylaydi.

3. TURMUSH TARZI

Bu odam faqat uyinigina vatan deb biladi: tort devor bilan oʻralgan uyini oʻz mamlakatim deb hisoblaydi.

Bu odam oʻzi shu mamlakatining siyosatini yuritadi — baayni qadimgi poshsholardek.

Mamlakatining tashqi siyosati borasida ham bu odam hushyorlikni qoʻldan bermaydi, mamlakatiga chegaradosh “mamlakatlar” bilan (bu odam qoʻshnilarining uyini ham xuddi oʻzinikiga oʻxshagan xorijiy mamlakatlar deb hisoblaydi) bordi-

keldi muomalalarida qat'iy bir tartibga amal qiladi: ularning ichki ishlariga aralashsa ham, o'zining ichki siyosatiga aralashishlariga izn bermaydi; bu odam osha mamlakatlarning elchilari bilan (noso'g'lom tasavvurni qarang!) o'z mamlakatining yagona va mutlaq hokimi sifatida juda ustalik bilam munosabatda bo'ladi: davlat sirlarim chiqib ketmasin, deb o'gzini ochmay gaplashadi.

Mamlakat fuqarosiz bo'lmaydi albatta: bu odamning mamlakatida ham fuqarolar bor: xotini, bolalari... Xotin ham, bolalar ham bu odam yuritgan siyosatni ma'qullaydi. Shunga qarab, bu mamlakatdagi-lar yakdil, yaktan yashar ekanlar, degan xulosaga ham kelishimiz mumkin edi, lekin sal chato'gi bor.

Bizning tushunchamizdagi mamlakatda fuqarolar o'z davlatining hamma ishlaridan doimo boxabar, to'g'riro'gi, ichki va tashqi siyosatni ularning o'zlari belgilaydi. Lekin bu odamning mamlakatidagi siyosatdan uning fuqarolari voqif emas. Mutlaq hokim ularni siyosatga aralashmaydi: xotin — xotin, bola — bola! Shuning uchun ham bu mamlakatda har xil saylovlaru namoyishlar, boyin tovlashu g'alayonlar yoq. O'zingiz o'ylang, axir, kimga qarshi g'alayon kotariladiyu mutlaq hokim a'g'darilsa, o'rniga uning o'zidan boshqa yana kimni qo'yish mumkin? Sal chato'gi bor, deyishimizning boisi ham shunda — demokratiya degan suv bilan havodek zarur aqida bu mamlakatning ichki siyosatiga halal beradi.

Ana shuni o'ylagan tort devor hokimi qo'l ostidagilar bilan hushyorlikni unutmay munosabatda bo'ladi: ya'ni xotin zotiga sir bermaslikni, bolali uyda sir yotmasligini biron daqiqaga ham esdan chiqarmaydi.

Bu odam uyidagilar bilan ham o'gzini ochmay soylashadi!

Endi bu mamlakatning iqtisodi, madaniyati, muhiti, tuzum-tutumi qanaqa ekan, mutlaq hokim davlatni idora qilishdek sermashaqqat ishni qanday uddalar ekan, deb qiziqsinishimiz turgan gap.

Biz bu odamning toza yurishiga, ozoda kiyinishiga, chiroyli soylashiga, o'zini yoqotib qoymasligiga, muzayyan va ravon mushohada yuritishiga, suvda chokmay, o'tda kuymay yurishiga, musichalarning ham, ilonlarning ham konglini birdek topishiga, do'stga ham, dushmanga ham birdek qarashiga ko'zni katta ochib qaraylik—ishlari yaxshi bo'lmasa, botayotgav oftobga qarab shunday esnarmidi?!

Qaramang unga — esnoq yuqumli bo'ladi, axir!